

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς και οι Ησυχαστές (Β΄ Νηστειών)

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Η Β΄ Κυριακή των Νηστειών είναι αφιερωμένη στον άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά (14ος αιώνας), ησυχαστή του Αγίου Όρους και μετά Αρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης.

Ο άγιος Γρηγόριος υπερασπίστηκε τους Ησυχαστές του Αγίου Όρους, τους οποίους ειρωνευόταν και πολεμούσε ο εκφραστής του πνεύματος της Δυτικής Εκκλησίας, μοναχός Βαρλαάμ, από την Καλαβρία της Νότιας Ιταλίας. Ο άγ. Γρηγόριος, όταν υπερασπιζόταν τους εν λόγω Μοναχούς, διατύπωνε την Ορθόδοξη πίστη, σχετικά με τον Θεό και τον τρόπο προσέγγισής του από τον άν-θρωπο, καθώς και το τί είναι αυτό, που συνιστά τη σωτηρία του ανθρώπου.

Αν η πίστη αλλοιωθεί, έστω και κατά ένα γιώτα (ι) τότε δια-φοροποιείται η «εν Χριστώ» ζωή και ματαιώνεται η σωτηρία του ανθρώπου.

1. Η Δύση

Ανάμεσα σ' εκείνους που αλλοίωσαν την αληθινή πίστη της Εκκλησίας είναι και η Δυτική Έκκλησία. Ποιά είναι η βασική διαφορά της από την Ορθόδοξη; Το κυριότερο χαρακτηριστικό της Δύσης είναι η νοησιарχία. Η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει ως πηγή πίστewς τη σχέση του ανθρώπου με τον Θεό. Πρώτα ο Θεός και μετά ο άνθρωπος. Οι Απόστολοι είπαν: «Έδοξε τω Αγίω Πνεύματι και ημίν». Το «ημίν» αναφέρεται στους Αποστόλους, οι οποίοι ακολουθούν το Άγιο Πνεύμα. Η Ορθόδοξη

Εκκλησία προσπαθεί να προσεγγίσει το μυστήριο του Θεού, βιώνοντας τη ζωή του Χριστού, όσο είναι δυνατό στον άνθρωπο· ανάλογα με το βαθμό σχέσης με τον Θεό· με την εσωτερική κάθαρση του ανθρώπου και το βαθμό Χάριτος που θα πάρει από τον Θεό, ενώ η Δυτική προσπαθεί να προσεγγίσει τον Θεό διανοητικά, με την ανθρώπινη λογική και τη φυσική γνώση. Δεν λαμβάνει υπ' όψιν τη Χάρη του Θεού. Το μυστήριο όμως του Θεού είναι «υπέρ λό-γον» (=ξεπερνά τη λογική). Πώς θα το προσεγγίσει η λογική;

Ο Βαρλαάμ κατηγορούσε τους Ησυχαστές του Αγ. Όρους, οι οποίοι, για να προσεγγίσουν τον Θεό, αγωνίζονταν να καθαρθούν στη ψυχή με την αδιάλειπτη προσευχή, για να σκηνώσει σ' αυτήν η θεοποιός Χάρις του Αγίου Πνεύματος, ώστε να πραγμα-τοποιήσουν αυτό, που είπε ο Χριστός και έγινε παράδοση στην Ορθόδοξη Εκκλησία: «Μακάριοι οι καθαροί τη καρδία, ότι αυτοί τον Θεόν όψονται» (Ματθ. 5, 8). Αυτή η παράδοση ήταν ξένη και άγνωστη στη Δύση. Γι' αυτό και στις συζητήσεις του με τον άγιο Γρηγόριο ο Βαρλαάμ, που εξέφραζε το πνεύμα της Δύσης, υπεστήριζε ότι ο άνθρωπος όσο πιο πολύ προχωρήσει στη γνώση, στα γράμματα, στη φιλοσοφία, τόσο περισσότερο γνωρίζει τον Θεό και έρχεται πλησίον Του. Η ουσία βρίσκεται στη νόηση και όχι στην «κάθαρση της καρδιάς», που είπε ο Χριστός. Ο άγιος Γρηγόριος δεν συμφωνούσε, γιατί, εκτός των άλλων, άφηνε έξω από τη σωτηρία τους ολιγογράμματος και τους αγράμματος.

2. Ο Αγ. Γρηγόριος και οι Ησυχαστές

Τί ήταν οι Ησυχαστές; Αυτοί που στη ζωή τους επεδίωξαν την «ησυχία», που δεν είναι απλά η αποφυγή των εξωτερικών θορύ-βων, της ηχορύπανσης. Την ησυχία αυτή είναι εύκολο να τη βρεις, αν απομακρυνθείς από τον κόσμο. Το δύσκολο είναι να κατορθώ-σει ο άνθρωπος την εσωτερική ησυχία, αφού απαλλαγεί από την εσωτερική ταραχή που δημιουργούν: το φρόνημα του κόσμου και η συμμόρφωση με αυτό, οι βιοτικές μέριμνες, η επιθυμία του πλούτου και των πολλών αγαθών, οι σαρκικοί λογισμοί, που «γεννούν στην καρδιά υιούς και θυγατέρας» (Ευάγγριος) η φωτιά των φιλή-δονων ορμών, γενικά η ροπή προς την αμαρτία. Όλα αυτά δη-μιουργούν την «ένδοθεν ζάλην» και ταραχή. Όταν αυτά εκλείψουν, έρχεται η Χάρις του Αγίου Πνεύματος στην καρδιά, που αναπαύει τον άνθρωπο και τότε ησυχάζει.

Για να έρθει η ποθητή ησυχία απαιτείται άσκηση εναντίον ό-λων, που συνθέτουν τον παλαιό άνθρωπο, για να γίνει ο Χριστια-νός, στρατιώτης Χριστού «άυλος και αμέριμνος», «απαθής πάσης επιθυμίας» και να επιρρίψει όλη την «μέριμνά του επί Κύριον». Ζωή του να γίνει η αδιάλειπτη προσευχή και η κατοίκηση του Χριστού στην καρδιά, που καρποφορεί την αληθινή ησυχία. Αυτός που την απολαμβάνει

καλείται ησυχαστής. Είναι η κατάσταση του ανθρώπου πριν από την πτώση, η παραδείσια.

Από τους πρώτους αιώνες του Χριστιανισμού υπήρξαν Ησυ-χαστές, οι οποίοι με τον τρόπο ζωής τους, σφράγισαν διαχρονικά τον χαρακτήρα της πνευματικής ζωής. Εγκατέλειπαν τις πόλεις και «επόλιζαν (=δημιουργούνταν πόλεις από το πλήθος των Ασ-κητών) την έρημον», όχι για να αποστραφούν τον κόσμο, αλλά για να προσηλωθούν εξ ολοκλήρου στον Θεό. Τα προβλήματα του κόσμου τα μετάφεραν στο θυσιαστήριο και με τις προσευχές τους σταματούσαν πολλές φορές την ανομβρία, τους σεισμούς, τους πολέμους, τις επιδημίες ασθενειών κ.ά. Ο Μ. Αντώνιος π.χ. «την οικουμένην εστήριξεν ευχαίς του», όπως ψάλλει η Εκκλησία μας.

Αυτούς τους ανθρώπους κατηγορεί και ειρωνεύεται ο Βαρλαάμ, γιατί ο ίδιος δεν είχε τον εμπειρία της ασκήσεως και της αδιαλείπτου προσευχής. «Διανοείτο τα θεία», όπως λέγει ο άγ. Γρηγόριος, δηλαδή ο Θεός ήταν γι' αυτόν αντικείμενο διανοίας, μια ιδέα, ενώ οι Ησυχαστές «έπασχαν τα θεία». Ο Θεός γι' αυτούς ήταν πρόσωπο, με το οποίο «πάσχιζαν» να συναφθούν. Με την άσκηση και τη «γεύση» του Σταυρού, «έδιναν αίμα για να πάρουν Πνεύμα». Για τον Βαρλαάμ οι Ησυχαστές θεωρούνταν αργόσχολοι. Αλλά ποιά εργασία του κόσμου, μπορούσε να ανεβάσει τον άνθρωπο στον ουρανό και να τον κάνει «κατά χάριν» Θεό; Καμιά. Ενώ η «αργία» των Ησυχαστών το έκανε. Γι' αυτό, όπως λέγει ο άγ. Γρηγόριος, είναι «υπέρ πάσαν ενέργειαν» (=ξεπερνά κάθε εργασία), γιατί «ενεργούσε» τη θέωση.

Αυτή η «αργία» είναι η αδιάλειπτη προσευχή, «Κύριε, Ιησού Χριστέ, ελέησόν με». Με τη συντομία της βοηθούσε τον νου να συγκεντρωθεί στην καρδιά και να προσηλωθεί στον Θεό. Με τη μεταφορά στην καρδιά γινόταν το όπλο τους εναντίον του δια-βόλου. Η προσευχή αυτή γινόταν έξις (=ζωή) και τους συνείχε, έστω και αν το σώμα ασχολείτο με οτιδήποτε άλλο. Επειδή ήταν ένα με τη ζωή τους ή μάλλον αυτή η ίδια η ζωή τους, η οποιαδήποτε φυσική εργασία δεν εμπόδιζε τον νου να προσεύχεται αδιαλείπτως. Όπως για τον άνθρωπο στον Παράδεισο, πριν από τον πτώση, ζωή του ήταν να βρίσκεται σε διαρκή σχέση και κοινωνία με τον Θεό, σ' αυτή τον κατάσταση επανέρχονταν -κατά το δυ-νατό- και οι Ησυχαστές. Κατόρθωναν να δουν το άκτιστο Φως, το οποίο ο άγ. Γρηγόριος αποκαλεί υποστατικό, δηλαδή δεν ήταν απλά μια αισθητή λάμψη, αλλά ένα φως «ενυπόστατο», «εν προσώπω». Και αυτό το πρόσωπο ήταν ο Κύριος Ιησούς Χριστός.

Όπως σημειώνει ο άγ. Γρηγόριος, «όταν η προσευχή γίνεται με καθαρό νου (από καθετί το αισθητό) εξέρχεται (ο νους) από τον ευχή, γεμάτος θερμότητα, ως να έχει φωτιά μέσα του (το θείο πυρ της Χάριτος). Εγώ νομίζω -σημειώνει- πως και ο

ιδρώτας που έσταζε από το πρόσωπο του Κυρίου, κατά τον εναγώνια προ-σευχή του στη Γεθημανή, ήταν αποτέλεσμα της εσωτερικής θερμότητας της προσευχής».

Ο άγ. Γρηγόριος έλεγε, πως οι Ησυχαστές πραγματοποιούσαν τον Μακαρισμό του Κυρίου: «Μακάριοι οι καθαροί τη καρδιά, ότι αυτοί τον Θεόν όψονται». Και ο Κύριος υποσχέθηκε, πως σ' αυτούς θα «ενοικήσει και θα εμπεριπατήσει» (Β' Κορ. 6, 16). Για όσους τον αγαπούν αληθινά, υποσχέθηκε πως θα έρθει με τον Πατέρα Του και θα κάνουν «μονήν» (=διαμονή) στην καρδιά τους.

Οι Ησυχαστές βίωσαν την Παράδοση της Εκκλησίας, ότι ο άνθρωπος με την κάθαρσή του από τα πάθη προσεγγίζει τον Θεό και θεώνεται και αυτή η θέωση συνιστά τη σωτηρία του.

Σήμερα, που οι άνθρωποι νοιώθουμε τόσο κουρασμένοι από τους εκτός και τους εντός μας θορύβους, το μήνυμα του άγ. Γρηγορίου του Παλαμά και των Ησυχαστών είναι επίκαιρο.

Να επιστρέψουμε στους εαυτούς μας, στην περισυλλογή, την αυτοσυγκέντρωση, την αναζήτηση του Θεού και τη σχέση και κοι-νωνία μαζί Του και θα νοιώσουμε κοντά του την ανάπαυση, για την οποία μας υποσχέθηκε: «Καγώ αναπαύσω υμάς».

(Διήρχετο διά των σπορίμων, τ. Β', εκδ. Ι. Μητροπ. Λεμεσού 2008, σ. 380-384)